ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲ.
Սեպտ. 1-ից մինչեւ հոկտ. 1-ը—85 կ.։
Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Ռուսիայից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая 32, Փարիզում՝ Площадь Биржи 8

1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինին իրանց բաժանորդավճար 10 ռուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՇՈՒՇԻ—ԵՒԼԱԽ—ՆՈՒԽԻ—ԳՈՐԻՍ

ԼԵՒՈՆ ՎԱՐԱԶԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ կազմված կոմիսիօնօ-տրանս. ընկերութիւնը յայտնում է վաճառականներին, մասնաւոր անձանց, կուլտուրական, արդիւնաբերական և առեւտրական հաստատութիւններին, որ այդ ընկերութիւնը սեպտեմբերի 15-ից, ի միջի այլ ձեռնարկութիւնների, բաց է արել Շուշում և Եւլախում կոմիսիօներական գրասենեակներ։ Բոլոր պատուէրները կատարվելու են շուտափոյթ, ճշտութեամբ և չափաւոր վարձատրութեամբ կանխիկ։ Դիմել Շուշում և Եւլախում նամակով այսպիսի հասցէով. Въ комиссіонерство Л. Варазова, իսկ հեռագրով՝ Варазову.

(օ.մ.) առ. 776. 15—3

ԹԻՖԼԻՍԱԲՆԱԿ
ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՆԵՐԻՆ

Թիֆլիսաբնակ ղարաբաղցիներից նրանք, որոնք քաղաքիցս բացակայութեան պատճառով չեն ստորագրել հայրենի յօբելեար դպրանոցի շնորհաւորական ուղերձին, այսու հրաւիրվում են շնորհ տանել ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆԸ առ. ժ. 10-ից մինչև երեկ. ժ. 8-ը և ստորագրել։

31. 2—1

412/1912 ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ 1512/912

ՏԱՌԵՐԻ ԳԻՒՏԻ 1500-ԱՄԵԱԿ և 400-ԱՄԵԱԿ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շքեղ հրատարակութիւն բազմաթիւ պատկերներով, տեսարաններով, նկարներով, ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ հոկտեմբերի 3-ին։

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ մինչև սեպտ. 30-ը պատուիրողների համար՝ 1000 հատը—250 ր., 500 հ.—130 ր., 100 հ.—30 ր., 50 հ.—20ր., 25 հ.—11 ր., 10 հ.—4 ր. 50 կ.։ Վճարը կանխիկ։ Վերադիր վճարով պատուէրներին պէտք է աւելացնել 50 կ. և ուղարկել պատուէրի 1/3-ականը կանխիկ։

ԴԻՄԵԼ՝ Тифлисъ, БЮРО-ПЕЧАТИ
Головинскій 41.
առ. 31. 5—1

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԵՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՖՈՆԴԸ

II

Անցեալ անգամ մենք այն միտքը յայտնեցինք, թէ դպրոցական ֆոնդը, որով հայ ժողովուրդը պէտք է յաւերժացնի ազգային պատմական երկու մեծ ակտերը, այն է՝ հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակը և հայ տպագրութեան 400-ամեակը, պէտք է լինի համազգային, այսինքն այդ ֆոնդից պէտք է օգտվեն ոչ միայն Ռուսաստանի, այլև Թիւրքիայի և Պարսկաստանի հայոց ազգային-եկեղեցական դպրոցները. Իսկ դրա համար անհրաժեշտ է, որ մեր հարուստները, իրանց առատաձեռն նուէրներով, ժողովուրդը իր լումաներով նպաստեն այդ համազգային ֆոնդի կազմման։ Օրինակ, մինը կարող է նուիրել մի որոշ գումար, պայմանով որ նա իբրև անձեռնմխելի պահվի էջմիածնում, իսկ տոկոսիքը իւրաքանչիւր տարի ուղարկվի Միացեալ Ընկերութեան՝ դպրոցների պահպանութեան համար. մի երկրորդը կարող է անել իր նուէրը յօգուտ Պարսկաստանի դպրոցների և այլն։ Անդրկովկասի մէջ ապրող ղարաբաղցիները, որոնք, ինչպէս անցեալ անգամ յայտնեցինք, կարող են մի մեծ գումար հանգանակել յօգուտ Ղարաբաղի թեմի դպրոցների, պէտք է այդ գումարը տան դպրոցական ֆոնդին, պայմանով՝ նրա տոկոսները գործադրել այդ դպրոցների համար. Բագուի հարուստները կարող են հանգանակել մի մեծ գումար՝ Շամախու թեմական դպրոցի պահպանութեան համար և այլն։ Այնպէս որ՝ համազգային դպրոցական ֆոնդը, գտնվելով էջմիածնում, կը լինի այն աղբիւրը կամ դրամարկղը, որտեղից բոլոր հայ կարօտ դպրոցները պէտք է քաղեն և ստանան իրանց պահպանութեան միջոցները.

Օն, ուրեմն, հայ հարուստներ, հայ բարեգործներ, հայ նուիրատուներ, հայ ժողովուրդ, շարժվեցէք, բացէք ձեր քսակները, տուէք ձեր լումաները և կազմեցէք համազգային դպրոցական ֆոնդ, որովհետև հայ ժողովրդի փրկութիւնը միայն դպրոցների մէջն է ամեն տեղ, իսկ այդ դպրոցների թիւը շատ և շատ քիչ է։ Համազգային դպրոցական ֆոնդի ստեղծումը կը լինի լաւագոյն ակտը յաւերժացման Համազգային Մեծ Յօբելեանի։

Դրա հետ միասին՝ հայ ժողովուրդը իր բոլոր խաւերով պէտք է լայն կերպով մասնակցէ յօբելեանի տօնախմբութիւններին։ Նոյնը պէտք է անեն և ազգային բոլոր կուլտուրական, լուսաւորական, բարեգործական և դպրոցական հաստատութիւնները։ Ինչպէս իմացանք, Վեհ. Կաթողիկոսը հրաւէր է ուղարկել բոլոր այդ հաստատութիւններին, թէ Ռուսաստան և թէ արտասահման, հայ հասարակութեան զանազան խաւերին և դասակարգերին՝ վաճառականութեան, արհեստաւորներին, համքարներին, հայ գրողներին, գրականագէտներին, բանասէրներին և այլոց։

Ուրեմն պէտք է Վեհ. Կաթողիկոսի հրաւէրին՝ մասնակցելու Համազգային Մեծ Տօնին՝ արձագանք տալ լայն ծաւալով։ Քաղաքների հայ հասարակութիւնները, դասակարգերը, ինչպէս և Ռուսաստանի ու արտասահմանի ազգային հաստատութիւնները պէտք է կամ պատգամաւորութիւնների, կամ հեռագիրների և գրութիւնների միջոցով մասնակցեն էջմիածնում կատարվելիք տօնախմբութիւններին հոկտ. 12-ին և 13-ին։ Միևնոյն ժամանակ ամեն մի համայնք, դասակարգ պէտք է աշխատէ հանգանակել մի որոշ գումար յօգուտ դպրոցական ֆոնդի և ներկայացնել այդ օրը։ Իսկ էջմիածնից դուրս, թեմերում պէտք է նոյնպէս կազմակերպել հանդէսներ, որքան կարելի է շքեղ և փառաւոր, դպրոցների և հաստատութիւնների կողմից և աշխատել, որ ժողովրդի բոլոր խաւերը լայն մասնակցութիւն ունենան այդ հանդէսներին, պէտք է կազմակերպել դասախօսութիւններ, ռեֆերատներ, զրոյցներ յօբելեանի շուրջը։ Պէտք է միանգամայն վերացնել, ջնջել գաղափարը այն բօյկոտի, որ անցեալ տարի մի խմբակ, դրդված լոկ կուսակցական նկատումներից, տքնեց քարոզել, թէև անյաջող։ Դուցէ այժմ էլ այդ խմբակը, տեսնելով որ իր ծրագիրը անյաջողութեան է հանդիպել, փորձեր անէ խանգարելու նրա շուքը, բայց մենք համոզված ենք, որ հայ հասարակութիւնը այնքան հասունացած է այժմ քաղաքականապէս, որ թոյլ չի տայ իրան անսալ բանսարկու թելադրանքների։

Հոկտ. 12-ի տօնախմբութիւնը, որ կնքումն է լինելու մի տարի առաջ սկսված տօնախմբութեան, ոչ միայն ազգային, այլ և կուլտուրական մեծ տօն է պատկառելի իր պատմական մեծ հնութեամբ։ Քիչ ազգեր կան, որոնք ի վիճակի լինեն պատմական հնութեան այդպիսի պատկառելի յօբելեաններ ունենալ։

Ուրեմն հայ ինտելիգենցիայի, հայ հասարակութեան, հայ ժողովրդի վրա բարոյական մեծ պարտք կայ մասնակցել էջմիածնում հոկտ. 12—13-ին կատարվելիք տօնախմբութիւններին, ինչպէս և զանազան քաղաքներում և վայրերում կատարվելիք յօբելեանական հանդէսներին և վերածել այդ տօնը համազգային մեծ տօնախմբութեան։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

«Рус. Сл.» թերթի տեղեկութիւնների համաձայն, Ռուսաստանի և Գերմանիայի միջև աւարտվել են բանակցութիւնները Հայաստանի բարենորոգումների մասին։ Ռուսական նախագիծը Գերմանիան ընդունել է։ Վերջին խմբագրութեամբ նախագիծը կը ներկայացվի մեծ պետութիւնների վերջնական քննութեան, իսկ յետոյ կը յանձնվի Թիւրքիային։

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐՕՆԷՆ

Մուշ, 7 օգոստոս

Նախորդ շաբթուն շատ յուզուած վիճակ մը կը տիրէր Տարօնոյ դաշտի Զըխուրի մասը. կրկին սկսեր էր ալան-թալանի հասանքը գլուխ բարձրացնել. ամեն օր դէպքեր, ցորենի բարդոցներ էին որ կայրէին, մարդիկ խումբերով կը թալանուէին։ Յուզումը սաստկացաւ, հայկական բողոքները մասսայական դարձան, շատ տեղերէ գիւղովին կրկին գաղթելու շարժումներ ըրին։ Մշեցին և Մուշի առաջնորդարանը խստիւ բողոքել սկսան տեղական կառավարութեան մօտ։

Չարիքներու վայրի անուղղակի պատասխանատու տիրահռչակ հաջի Մուսա և Կասըմ բէյերն են։ Բոլորի համոզմունքն այն է, որ առանց այդ բէյերու դրդման՝ ծառէն տերև մը իսկ չի շարժիր։

Կառավարութիւնը երեւոյթները փրկելու համար զօրք հանեց այդ կողմը։ Առանց սակայն հաջի Մուսա-բէյի գիւղին մօտենալու՝ զօրքը հայ և քիւրդ գիւղերու մէջ տարածուեցաւ և իր անհարկի ծախսերով ծանրանալ սկսաւ խեղճ գիւղացոց վրայ։

Ժողովրդեան մտքերը հանդարտեցնելու համար՝ նախ ձայն ելաւ, որ Կասըմ-բէյը սպաննուեր է. յետոյ՝ միևնոյն աղբիւրէն հերքուեցաւ այդ լուրը, և ըսին, որ հաջի Մուսա-բէյն է սպաննուեր իր եղբայր Կասըմ-բէյի ձեռքով։ Բոլոր այդ լուրերը, սակայն, անհիմն էին։ Զօրքը ետ դարձաւ և հետը բերաւ Հասանօ անունով պարզ աւազակ քիւրդ մը, որ ժամանակին ամբաստանուած է եղեր իբր աւզուացի Մալխասի ջրաղացի կողոպտողն և այրողը։ Հասանոյին հետ ձերբակալուած են և իր երկու ընկերները՝ նոյնպէս քիւրդեր։ Ձերբակալուած այդ երեք քիւրդերը, պէտք է նկատել, համեմատաբար երրորդական ստիճանի վնասակար անձնաւորութիւններ են բաղդատելով Մուսա և Կասըմ բէյերու հետ։

Յամառօրէն տարածայնուած լուրի մը համաձայն՝ բարձրագոյն կառավարութեան հրամանաւ Պօլիս պիտի երթան հաջի Մուսա և Կասըմ բէյերը։ Համոզուած ենք, որ այդ լուրը սուտ է, և պիտի տեսնենք, որ տարիներ կանցնին այսպէս և հաջի Մուսա ու Կասըմ բէյերը կը մնան անյաղթելի տիտաններ նենգամիտ թիւրք կառավարութեան հանդէպ՝ աւրշակելով միշտ Խոյթ լեռնաշղթայի շրջանի հայ և քիւրդ խեղճ երկրագործ գիւղերը, հանելով միշտ «բողոյի» (կաշառքի բաժին, տեսակ մը քիմխիոն) բաժին մը Մուշի թիւրք աղավաթներուն։

Մեր նախորդ նամակներէն մէկուն մէջ չէրքէզներու անունը տալով մոռցանք ըսելու, թէ անոնց մասին թէև այժմ քիչ կը խօսուի, սակայն անոնք աւելի վագրի նենգամտութիւն ունին և աւելի արիւնուշտ են։ Չէրքէզներու շարժումը խիստ երկիւղալի է հայ գիւղացիին համար։ Դեռ անցեալներն էր, որ մսավաճառ Եսաւի գլուխը գտնուեցաւ Աղբունդար չէրքէզաբնակ գիւղին մօտերը։ Երբեմն Մուշ եկող կարաւանները, վախնալով չէրքէզներէն, թողած են Խնուսի գիծը և մեծ դժուարութեամբ կերթեւեկեն Վարդօ Բինգէօլի գծով։

Քիւրդերը, մասնաւորապէս սասունցիք, աւելի ընչաքաղց են, քան մարդասպան։ Ասոր որպէս ապացոյց ըսենք, որ միշտ կը լսենք թալանումներ. բայց սպանութիւնը հազուադէպ է։ Անցեալները Մուշի առաջնորդարանի նախկին քարտուղար Մարտիրոսեանը պաշտօնական գործերով շրջակայ գաւառները պտոյտի ելած ըլլալով՝ վերադարձին երբ 2 մշակներով և 2 ջորեպանով Ծովասարէն կանցնի, սասունցի քիւրդ աւազակներ վրան յարձակելով երկուքն ալ կը կողոպտեն՝ տանելով 2 լիտր մեղր, 3 լիտր չամիչ, նոյնքան ալ կտաւ ու հագուստներ և Մարտիրոսեանին վրայէն կը վերցնեն 370 ղրշ. արծաթ դրամ և մէկ ժամացոյց, կօշիկները և գլխու ֆէսը։ Աւարի ընդհանուր գումարն է մօտ 10 ոսկի։ Կառավարութեան մօտ եղած դիմումները և բողոքները մնացեր են անհետեւանք։

Կը լսենք, որ Մարտիրոսեանը իրերու այս դրութենէ յուսահատ՝ խնդրամատոյց եղած է կառավարութեան՝ իրեն ևս փոլխութեան պաշտօն տալու։ Գործը յանձնուած է Բիթլիսի բարձր կառավարութեան քննութեան։

Վերջերս լուր կայ, որ շուտով պիտի ձեռնարկուի օսմ. պարլամենտի անդամոց ընտրութեան։ Այս մասին թէև պաշտօնական լուր մը չկայ. միայն անցեալ շաբթու ներքին գործոց մինիստրութիւնը պահանջեր է Մուշի կառավարութենէն, որ սա շուտով պատրաստէ 25 տարեկանէն վեր եղող անձանց ցուցակները և տեղեկագրէ մինիստրութեան։

Թախիծ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԱՅՈՒՆ ՏՈՒԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ինչպէս յայտնի է, բալկանեան պատերազմին հետեւանքով ամենաշատ վնասեց Թիւրքիան և ապա աստիճանաբար քրիստոնեայ պատերազմիկները. ի մէջ այլոց մենք հայերս ալ աչքառու կերպով ունեցանք մեր վնասի բաժինը։

Թիւրքիան կորսնցուց, որովհետև հակառակ մակեդոնական ժողովրդեան ու յեղափոխականներու յարաճուն գանգատներուն ու պահանջներուն՝ նա չուզեց արդարութիւնը, իրաւանց հաւասարութիւնն և քաղաքակրթութիւնը գործադրել ու մտցնել Ռումէլիին մէջ։ Պատերազմիկ քրիստոնեայ պետութիւնները իրենց անձի ու նիւթի կորստեան չափէն աւելի երկիրներ շահեցան իրարմէ քիչ կամ աւելի տարբերութեամբ։ Բայց հայերս ինչ շահեցանք մեր այնքան զոհողութիւններուն դէմ։ Ոչինչ. և ընդհակառակը վնասուեցանք։ Մեր զօրքերը գացին ու ձրի կռուեցան և սպաննուեցան երկու կողմերէն ալ. մեր Պօլսոյ թերթերն օգնեցին և արձագանք եղան Թիւրքիոյ դէմ եղած անիրաւութեանց. մեր հարուստները դրամով նպաստեցին շատ աւելի՝ քան իսլամները, համեմատութեամբ իրենց թւոյն (ոչ մի թիւրք առատաձեռնութիւն չունեցաւ անունով հայ՝ հիւպատոս Յովհաննէսբէյի նման 175,000 ռուբլի նուիրելու պատերազմին). և սակայն արդիւնքն ու վարձատրութիւնը սա եղան, որ պատերազմէն դարձող մեր շատ զօրքերը խեղճ մնացած Պօլսէն Ռուսաստան ու Ամերիկա փախան, մեր մամուլն ու ազգը նախատուեցան, հայհոյուեցան և անհաւատարիմ անուանուեցան «Թասֆիրի-էֆքեար» և ուրիշ թիւրք թերթերէն, մեր հարուստ վաճառականները մասամբ սնանկացան Եւրոպա ու Պօլիս, հայութիւնը խմբովին կոտորուեցաւ Ռօդօստոյի և Մալգարայի և սիստեմատիկօրէն Հայաստանի մէջ՝ ինչպէս և զրկուեցաւ նոյն իսկ վիլայէթներու նահանգային ժողովներու մէջ իր թւոյն համեմատութեամբ ներկայացուցիչ ունենալու բացարձակ իրաւունքէն։

Հայուն այս ակնյայտ ու իրական ծառայութեանց հանդէպ Թիւրքիոյ ցուցուցած այդ ապերախտ վերաբերումէն վերջ՝ ինչպէս ուրիշ անգամ պիտի պահանջուի, որ